

การพึ่งพิงและเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท Dependency and Value Addition from Forest Resources at the Khao Rao Thian Thong Community Forest, Chainat Province

จิรายุส นิลจินดา^{1,2}, สันติ สุขสอาด^{1*} และอภิชาติ ภัทรธรรม¹
Jirayus Niljinda^{1,2}, Santi Suksard^{1*} and Apichart Pattaratuma¹

¹คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

¹Faculty of Forestry, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

²สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

²Community Forest Management Office, Royal Forest Department, Chatuchak, Bangkok, 10900, Thailand

*Corresponding Author, E-mail: fforsss@ku.ac.th

รับต้นฉบับ 18 กันยายน 2568
Received: 18 September 2025

รับแก้ไข 30 ตุลาคม 2568
Revised: 30 October 2025

รับลงพิมพ์ 13 พฤศจิกายน 2568
Accepted: 13 November 2025

ABSTRACT

This study aims to (1) investigate the economic, social, and demographic characteristics of residents living around the Khao Rao Thian Thong Community Forest; (2) examine their dependence on forest resources and the value of non-timber forest products; and (3) assess the value added from forest products derived from the community forest. Data were collected from 292 individuals between January and February 2024. Statistical analyses used included frequency, percentage, as well as the determination of mean, maximum, and minimum values.

The study found a majority of the population was female (54.7 percent), with an average age of 55.75 years. Most of the individuals had a primary school education (67.12 percent). Their main occupation was agriculture (67.81 percent), while minor occupations included general labor (37.33 percent). The average number of members in a household was four, with an average landholding of 16.53 rai. Average household income was 198,923.33 Baht per year, and average household expenditure was 109,066.67 Baht per year. People depended on forest resources in the Community Forest for firewood, mushrooms, bamboo shoots, bamboo, vegetables/tuber plants, honey, herbs, and bullfrogs. The total net value from non-timber forest product utilization was 261,352.12 Baht per year, with an average net income of 895.04 Baht per household.

Non-timber forest products were also processed to increase their value and included *Adenia viridiflora* Craib, termite mushrooms, and bamboo shoots. The total raw material value was 33,550.00 Baht per year, and the total expenditure was 40,255.03 Baht per year. After processing, the value of the products increased to 64,800.00 Baht per year, resulting in a value-added benefit of 24,544.97 Baht per year.

The information provided in this research would be helpful in supporting a sustainable management of the Khao Rao Thian Thong Community Forest.

Keywords: Community forest, Dependency, Value added, Processing

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลทั่วไปของราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง เพื่อศึกษาการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ รูปแบบการแปรรูป และการเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรป่าไม้ จากป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 292 ชุด เก็บข้อมูลในช่วงเดือนมกราคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2567 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 54.79 มีอายุเฉลี่ย 55.75 ปี ส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 67.12 อาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 67.81 และประกอบอาชีพรองคือรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 37.33 มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน มีการถือครองที่ดินเฉลี่ย 16.53 ไร่ รายได้ของครัวเรือนเฉลี่ย 198,923.33 บาทต่อปี และรายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ย 109,066.67 บาทต่อปี ทรัพยากรป่าไม้ ที่ราษฎรพึ่งพิงในป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท ได้แก่ ไม้พื้น เห็ด หน่อไม้ ไม้ไผ่ พืชผัก/พืชหัว น้ำผึ้ง สมุนไพร และอื่น ๆ มีมูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์รวมเท่ากับ 261,352.12 บาทต่อปี เฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 895.04 บาทต่อปี มีการนำของป่า มาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า โดยของป่าที่ราษฎรนำมาแปรรูป ได้แก่ ผักกอกนูน เห็ดโคน และหน่อไม้ มีมูลค่าวัตถุดิบทั้งหมดเท่ากับ 33,550.00 บาทต่อปี และค่าใช้จ่ายทั้งหมด 40,255.03 บาทต่อปี มูลค่าสินค้าแปรรูปทั้งหมดเท่ากับ 64,800.00 บาทต่อปี และมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการแปรรูปทั้งหมดเท่ากับ 24,544.97 บาทต่อปี ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้เพื่อนำไปใช้ในการจัดการป่าชุมชนเขาราวเทียนทองให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ป่าชุมชน การพึ่งพิง การเพิ่มมูลค่า การแปรรูป

คำนำ

ทรัพยากรป่าไม้ เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น ๆ เป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค รวมไปถึงการใช้ประโยชน์ของเนื้อไม้ และการใช้ประโยชน์ของป่า ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของราษฎร ทั้งยังเป็นวิถีชีวิตของราษฎรที่อยู่อาศัยโดยรอบเขตป่าไม้อีกด้วย ซึ่งจากความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ทำให้รัฐโดยกรมป่าไม้เกิดรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรป่าไม้ของประเทศในรูปแบบของ “ป่าชุมชน” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดเจตคติในการดูแลรักษาและจัดการป่า ป้องกันการตัดไม้โดยผิดกฎหมาย และบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ และคงอยู่เป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศสืบไป (Royal Forest Department, 2019)

ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง ถือเป็นป่าชุมชนแห่งแรกของประเทศไทย ที่ได้รับการส่งเสริมเป็นโครงการป่าชุมชนตามแนวทางของกรมป่าไม้ เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2542 และได้รับการอนุมัติต่ออายุโครงการป่าชุมชนเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2559 พื้นที่ป่าชุมชนอยู่ในเขตป่าตามพระราช

บัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ปัจจุบันป่าชุมชนอยู่ในเขตป่าตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 (Royal Forest Department, n.d.) โดยชุมชนโดยรอบป่าชุมชนเขาราวเทียนทองที่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมีประมาณ 1,085 ครัวเรือน จำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเขาราวเทียนทอง บ้านหนองแก่นมะเกลือ บ้านหนองมะนาว บ้านโป่งกำแพง และบ้านลานดู่ ซึ่งป่าชุมชนเขาราวเทียนทองเป็นป่าที่มีระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบไปด้วยภูเขา 4 ลูก คือ เขากระเจียว เขาวัดเขารวกและมอยายกา ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในการเป็นป่าสมุนไพร แหล่งอาหาร และไม้ใช้สอย รวมถึงการเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด ต่อมาชาวบ้านอพยพเข้ามาจับจองที่ดินตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยเป็นหย่อม ๆ แล้วแผ้วถางป่าบุกเบิกทำกิน ทำพิน เผาถ่านขาย มีการซื้อขายที่ดิน มีการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ผืนป่าลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นป่าเสื่อมโทรม มีไฟป่าเกิดขึ้นทุกปี ราษฎรในพื้นที่เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ จึงได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายป่าเขาราวเทียนทอง เกิดการแบ่งพื้นที่ระหว่างพื้นที่ทำกิน กับพื้นที่อนุรักษ์อย่างชัดเจน และมีการห้ามไม่ให้เข้าไปตัดไม้และทำไร่นอกเขตที่ได้รับการจัดสรร มีการพิจารณาให้ใช้ประโยชน์ของป่าได้เป็นช่วงเวลา ของป่าที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ เช่น หน่อไม้ สมุนไพร ผักหวาน และเห็ดต่าง ๆ เป็นต้น ทำให้ราษฎรในชุมชนมีรายจ่ายลดลง รายได้เพิ่มมากขึ้น และมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น (Narach, 2006)

จากที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าราษฎรในชุมชนมีการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนเขาราวเทียนทองเป็นอย่างมาก ในการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม ข้อมูลทั่วไปของราษฎร รูปแบบการใช้ประโยชน์ การพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ มูลค่าของทรัพยากรป่าไม้ และการเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรป่าไม้จากการแปรรูป รวมถึงผลกระทบในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ต่อระบบนิเวศของป่าชุมชนดังกล่าว ทั้งนี้ สามารถนำผลการศึกษาในครั้งนี้ไปดำเนินการวางแผนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เพื่อชุมชนเขาราวเทียนทองได้ใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน และเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

อุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ 2) อุปกรณ์บันทึกภาพ 3) อุปกรณ์เครื่องเขียนและคอมพิวเตอร์ และ 4) แผนที่แสดงอาณาเขตป่าชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาสภาพพื้นที่ทั่วไปของป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอเนินฆ้อ จังหวัดชัยนาท และผู้ที่เก็บหาของป่าจากป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง โดยสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านและราษฎรบริเวณโดยรอบป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงและสภาพทั่ว ๆ ไปในพื้นที่ศึกษา

2. สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาเนื้อหา แนวคิด เทคนิคในการทำแบบสัมภาษณ์ จากเอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ และหนังสือต่าง ๆ สร้างแบบสัมภาษณ์ตามเกณฑ์และเนื้อหาที่กำหนดให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ ซึ่งแบบสัมภาษณ์มีทั้งคำถามปลายเปิด และคำถามปลายปิด สำหรับแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ชุด ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 ประกอบด้วย ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลทั่วไปประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ภูมิฐานะ อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้และรายจ่ายในครัวเรือน การถือครองที่ดิน ความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบหรือข้อบังคับในป่าชุมชน การพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้และมูลค่าของป่า

2.2 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 ประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับการแปรรูปของป่าไม้ใช้ประโยชน์ ชนิดของป่าผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ และการใช้ทรัพยากรป่าไม้เพื่อนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการแปรรูป การแปรรูปของป่า มูลค่าของผลิตภัณฑ์และการเพิ่มมูลค่า

3. การทดสอบแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสม และตรวจแก้ไขความเที่ยงตรงในเนื้อหา (content validity)

นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขในครั้งแรกไปทดสอบเบื้องต้น (pre-test) กับราษฎรในป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง บ้านบุทาหาร หมู่ที่ 5 ตำบลเนินฆ้อ อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท ซึ่งเป็นป่าชุมชนที่มีลักษณะพื้นที่ใกล้เคียงกันกับพื้นที่ศึกษา จำนวน 30 ครัวเรือน เพื่อทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ของคำถามความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบ หรือข้อบังคับในการจัดการป่าชุมชน โดยใช้วิธีการของ คูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson) สูตรที่ใช้คือ KR-20 (Taweerat, 2000) และต้องมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า 0.60 (Srisuk, 2009) โดยเมื่อทำการทดสอบความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบ หรือข้อบังคับในการจัดการป่าชุมชน ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.77 จึงถือว่ายอมรับได้

โดยการวิจัยในครั้งนี้ได้ดำเนินการในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2567 เนื่องจากเป็นช่วงหลังจากการปิดป่าชุมชนเขาราวเทียนทองเพื่อให้ป่าพักฟื้นจากการเก็บหาของป่า และให้ธรรมชาติในป่าชุมชนกลับมาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขนาดของประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ทำการกำหนดขนาดตัวอย่างประชากรเป้าหมาย จำนวน 5 หมู่บ้าน 1,085 ครัวเรือน (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน) ที่ได้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling) ในการกำหนดขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จากนั้นคำนวณหาขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่สามารถยอมรับได้ของการสุ่มตัวอย่างอยู่ที่ 0.05 ซึ่งจากการคำนวณพบว่า ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนครัวเรือนที่ต้องศึกษาเท่ากับ 292 ครัวเรือน หลังจากทราบจำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่เหมาะสมแล้วทำการคำนวณหาครัวเรือนตัวอย่างของแต่ละ

หมู่บ้าน โดยใช้สูตรการคำนวณกระจายตามสัดส่วน ได้จำนวนครัวเรือนตัวอย่างของหมู่บ้านเขาราวเทียนทอง บ้านหนองแก่นมะเกลือ บ้านหนองมะนาว บ้านโป่งกำแพง และบ้านลานดู่ มีจำนวน 50 43 62 71 และ 66 ครัวเรือน ตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเศรษฐกิจ สังคม และการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรตัวอย่าง โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด

การให้คะแนนความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบหรือข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน ถ้าตอบว่า “ทราบ” ให้คะแนนเป็น 1 และถ้าตอบว่า “ไม่ทราบ” ให้คะแนนเป็น 0 โดยทำการหาคะแนนเฉลี่ย ถ้าคะแนนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่ามีความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบหรือข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนสูง และถ้าคะแนนต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่ามีความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบหรือข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนต่ำ

2. การวิเคราะห์มูลค่าจากของป่า ประเมินหามูลค่าได้จากการเก็บหาของป่าของราษฎรที่นำของป่ามาใช้ประโยชน์ในครัวเรือนและขาย ใช้มูลค่าตลาดในการประเมินค่า โดยหามูลค่าสุทธิ โดยนำมูลค่าของป่าที่หามาได้หักออกด้วยต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งของป่านั้น ๆ และค่าใช้จ่ายในการขาย (ถ้ามี) (Royal Forest Department and Faculty of Economics, 1998, Petchdee and Suksard, 2018) ซึ่งมูลค่าสุทธิหาได้จาก

2.1 มูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์ของป่า = มูลค่าของป่าที่หามาได้ - ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นทั้งหมด

2.2 มูลค่าของป่าที่หามาได้ = (ปริมาณของป่าที่ใช้บริโภคในครัวเรือน × ราคาตลาด) + (ปริมาณของป่าที่ขาย × ราคาขาย)

2.3 ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นทั้งหมด = ค่าใช้จ่ายในการให้ได้มาซึ่งของป่าทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน + ค่าใช้จ่ายในการขายของป่าทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน

2.4 ค่าใช้จ่ายที่มีทั้งค่าใช้จ่ายในการให้ได้มาซึ่งของป่า และค่าใช้จ่ายในการนำของป่าไปขาย ที่เป็นตัวเงิน เช่น ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง หรือค่ารถโดยสาร และค่าสีกหของ

เครื่องมือหรืออุปกรณ์ เป็นต้น และค่าใช้จ่ายที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น ค่าเสียโอกาสของราษฎรในการเก็บหาของป่า เป็นต้น สามารถแสดงได้ดังนี้

2.5 ค่าเสียโอกาสของราษฎรในการเก็บหาของป่า = (เวลาที่ใช้ในการเก็บหาของป่า (ชั่วโมง/ครั้ง) ÷ 8) × ค่าจ้างแรงงาน × จำนวนคนที่เข้าไปเก็บหาของป่าต่อครั้ง × จำนวนครั้งที่เข้าไปเก็บต่อปี)

2.6 ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง/ค่าโดยสาร = มูลค่าตามการใช้จ่ายจริงที่เกิดขึ้น (บาท/ครั้ง) × จำนวนครั้งที่เข้าไปเก็บต่อปี

2.7 ค่าสีกหของเครื่องมือหรืออุปกรณ์ต่อวัน = (เวลาที่ใช้งาน (ชม/ครั้ง) ÷ (8 × 1,000)) × ราคาซื้ออุปกรณ์ × ค่าคงที่ × จำนวนอุปกรณ์ × จำนวนครั้งที่เข้าไปเก็บต่อปี

โดยกำหนดให้ระยะเวลาการทำงานต่อวันอยู่ที่ 8 ชั่วโมง และค่าจ้างแรงงาน 300 บาท (คิดมูลค่าตามราคาค่าแรงขั้นต่ำที่จ่ายจริงในเขตอำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท) และในการคำนวณค่าสีกหของเครื่องมือหรืออุปกรณ์ จะใช้วิธีการคำนวณในรูปของค่าสีกหต่อวัน (1-manday) ซึ่งเป็นสูตรมาตรฐานของ FAO (Hoamuangkaew, 2014) คือเมื่อเครื่องมือหรืออุปกรณ์ใดมีอายุการใช้งานสั้นลง ก็จะมีค่าคงที่ที่สูงขึ้น

3. การแปรรูปของป่าเป็นผลิตภัณฑ์และการเพิ่มมูลค่าจากป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง ทำการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้ว นำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการแปรรูปของป่า ได้แก่ ชื่อสถานประกอบการ ที่ตั้ง การเริ่มดำเนินลักษณะการประกอบการของป่าที่นำมาแปรรูปจากป่าชุมชน การเรียนรู้วิธีการแปรรูป การได้รับการส่งเสริมฝึกอบรมวิธีการแปรรูปของป่าจากหน่วยงานรัฐหรือเอกชน การได้รับการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการแปรรูปของป่าจากหน่วยงานรัฐหรือเอกชน ใช้การบรรยายเชิงพรรณนา

3.2 ข้อมูลการแปรรูปของป่าเป็นผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ชนิดของป่าที่นำมาเป็นวัตถุดิบ ปริมาณวัตถุดิบ รูปแบบการแปรรูป ชนิดผลิตภัณฑ์ที่ได้ แหล่งที่มาของวัตถุดิบ ขั้นตอนการแปรรูป อุปกรณ์ที่ใช้ในการแปรรูป จำนวนแรงงานที่ใช้ การจัดจำหน่ายสินค้า และความต้องการความช่วยเหลือ ทางด้านการตลาด ใช้การบรรยายเชิงพรรณนา

ผลและวิจารณ์

ข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลทั่วไป

เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 54.79 และเป็นเพศชาย ร้อยละ 45.21

อายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 55.75 ปี โดยมีอายุมากที่สุด 73 ปี และอายุน้อยที่สุด 25 ปี ส่วนใหญ่ มีช่วงอายุ 51 - 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.36 รองลงมา คือ ช่วงอายุ 41 - 50 ปี ร้อยละ 31.51 อายุมากกว่า 60 ปี ร้อยละ 21.92 ช่วงอายุ 31 - 40 ร้อยละ 5.14 และอายุไม่เกิน 30 ปี ร้อยละ 3.07

ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 67.12 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 13.01 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือ ปวช. ร้อยละ 10.27 ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 5.14 และระดับปริญญาตรี ร้อยละ 4.46

อาชีพหลักและอาชีพรอง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 67.81 รองลงมา คือ อาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 18.49 อาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 10.62 อาชีพข้าราชการ ร้อยละ 1.71 และอาชีพอื่น ๆ (เลี้ยงวัว) ร้อยละ 1.37 และนอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพรอง คิดเป็นร้อยละ 66.78 โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรองรับจ้างทั่วไป

สมาชิกในครัวเรือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ที่พบมากที่สุดคือ 1-3 คน คิดเป็นร้อยละ 47.95 รองลงมา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน ร้อยละ 40.07 และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่พบน้อยที่สุดคือ จำนวนตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป ร้อยละ 11.98

ภูมิลำเนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เกิดที่นี้ (ตำบลเนินขาม อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท) ซึ่งเป็นที่ตั้งของป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง คิดเป็นร้อยละ 83.22 และย้ายมาจากที่อื่น คิดเป็นร้อยละ 16.78 โดยย้ายมาจากจังหวัดสุพรรณบุรี ร้อยละ 10.27 จังหวัดอ่างทอง ร้อยละ 3.77 จังหวัดกาญจนบุรี ร้อยละ 2.05 และจังหวัดบึงกาฬ ร้อยละ 0.69

การถือครองที่ดิน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการถือครองที่ดินเฉลี่ย 16.53 ไร่ โดยส่วนใหญ่มีที่ดินถือครองเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 90.07 โดยมีพื้นที่ถือครองมากกว่า 15 ไร่ขึ้นไป ร้อยละ 46.58 รองลงมา คือ มีพื้นที่ถือครอง 6-10 ไร่ ร้อยละ 19.86 มีพื้นที่ถือครอง 1-5 ไร่ 18.49 และน้อยที่สุดมีพื้นที่ถือครอง 11-15 ไร่ ร้อยละ 5.14

รายได้ของครัวเรือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ย 198,923.33 บาทต่อปี โดยมีรายได้มากกว่า 200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 46.92 รองลงมา มีรายได้ 50,001-100,000 บาท ร้อยละ 23.63 มีรายได้ 100,001-150,000 บาท ร้อยละ 14.73 มีรายได้ 150,001-200,000 บาท ร้อยละ 10.27 และน้อยที่สุดมีรายได้ไม่เกิน 50,000 บาท ร้อยละ 4.45

รายจ่ายของครัวเรือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายเฉลี่ย 109,066.67 บาทต่อปี โดยมีรายจ่ายมากกว่า 200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.84 รองลงมา มีรายจ่าย 50,001-100,000 บาท ร้อยละ 32.53 มีรายจ่ายไม่เกิน 50,000 บาท ร้อยละ 11.99 มีรายจ่าย 100,001-150,000 บาท ร้อยละ 7.53 และน้อยที่สุดมีรายจ่าย 150,001-200,000 บาท ร้อยละ 4.11

คำถามความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบ หรือข้อบังคับในการจัดการป่าชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างทราบเกี่ยวกับกฎระเบียบของป่าชุมชนมากที่สุด คือ ข้อ 3 ห้ามจุดไฟในพื้นที่ป่าหรือกระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดไฟป่า คิดเป็นร้อยละ 100 รองลงมา คือ ข้อ 2 ห้ามมิให้ล้มต้นไม้ หรือกระทำการใดที่ทำให้ต้นไม้ไม่สามารถเจริญเติบโตต่อไปได้ ร้อยละ 97.60 และความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบ หรือข้อบังคับในการจัดการป่าชุมชนของราษฎรที่ทราบน้อยที่สุด คือ ข้อ 4 ห้ามนำพืชหรือพันธุ์ไม้ต่างถิ่นเข้ามาปลูกในป่าชุมชน เว้นแต่ เป็นพืชหรือพันธุ์ไม้ต่างถิ่นตามที่ระบุไว้ในแผนจัดการป่าชุมชน ร้อยละ 68.49 โดยมีคะแนนสูงสุด 10 คะแนน คะแนนน้อยที่สุด 5 คะแนน และคะแนนเฉลี่ย 8.63 คะแนน โดยมีความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบหรือข้อบังคับในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 88.70

การพึงพิงทรัพยากรป่าไม้และมูลค่าของของป่า

การพึงพิงทรัพยากรป่าไม้จากป่าชุมชนเขาราวเทียนทองของกลุ่มตัวอย่างในรอบปีที่ผ่านมา พบว่า สมาชิกในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง คิดเป็นร้อยละ 79.79 และสมาชิกในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง คิดเป็นร้อยละ 20.21 โดยมีรายละเอียดการพึงพิงทรัพยากรป่าไม้และมูลค่าของของป่า ดังนี้

ไม้ฟืน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพึงพิงคิดเป็นร้อยละ 10.27 มีการเก็บหาตลอดปี ชนิดของไม้ฟืนมี 3 ชนิด ได้แก่ ไม้แดง ประดู่ และเต็ง มีปริมาณของไม้ฟืนที่เก็บหาได้ 31.00 ลูกบาศก์เมตรต่อปี โดยใช้ประโยชน์ในครัวเรือนทั้งหมด และไม้ฟืนมีมูลค่า 27,900.00 บาทต่อปี

เห็ด พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพึงพิงคิดเป็นร้อยละ 69.86 มีการเก็บหาในช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน ชนิดของเห็ดที่เก็บหาได้ 4 ชนิด คือ เห็ดโคน เห็ดรวก เห็ดเผาะ และเห็ดระโงก มีปริมาณของเห็ดที่เก็บหาได้ 535.00 กิโลกรัมต่อปี โดยใช้ประโยชน์ในครัวเรือน 345.00 กิโลกรัมต่อปี และนำไปจำหน่าย 190.00 กิโลกรัมต่อปี และเห็ดมีมูลค่า 217,500.00 บาทต่อปี

หน่อไม้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพึงพิงคิดเป็นร้อยละเพียงชนิดเดียว คือ หน่อไม้ไผ่รวก คิดเป็นร้อยละ 79.79 มีการเก็บหาในช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน มีปริมาณของหน่อไม้ที่เก็บหาได้ 1,548.00 กิโลกรัมต่อปี โดยใช้ประโยชน์ในครัวเรือน 513.00 กิโลกรัมต่อปี และนำไปจำหน่าย 1,035.00 กิโลกรัมต่อปี และหน่อไม้มีมูลค่า 30,960.00 บาทต่อปี

ไม้ไผ่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพึงพิงคิดเป็นร้อยละ 13.01 มีการเก็บหาตลอดปี ชนิดของไม้ไผ่ที่เก็บหาได้ 2 ชนิด คือ ไม้ไผ่รวก และไม้ไผ่สีสุก มีปริมาณของไม้ไผ่ที่เก็บหาได้ 333.00 ลำต่อปี โดยใช้ประโยชน์ในครัวเรือน 33.00 ลำต่อปี และนำไปจำหน่าย 300.00 ลำต่อปี และไม้ไผ่มีมูลค่า 4,995.00 บาทต่อปี

พืชผัก/พืชหัว พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพึงพิงคิดเป็นร้อยละ 50.00 มีการเก็บหาในช่วงเดือนเมษายน ชนิดของพืชผัก/พืชหัว มีจำนวน 5 ชนิด คือ ผักอินูน ผักหวาน สะเดา ผักแว่นเปราะ และกลอย มีปริมาณของพืชผัก/พืชหัวที่เก็บหาได้ 300.00 กิโลกรัมต่อปี โดยใช้ประโยชน์ในครัวเรือน 195.00 กิโลกรัมต่อปี และนำไปจำหน่าย 105.00 กิโลกรัมต่อปี และพืชผัก/พืชหัว มีมูลค่า 16,930.00 บาทต่อปี

น้ำผึ้ง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพึงพิงคิดเป็นร้อยละ 19.86 มีการเก็บหาในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ชนิดของน้ำผึ้งมี 2 ชนิด คือ น้ำผึ้งหลวง และน้ำผึ้งมิม มีปริมาณของน้ำผึ้งที่เก็บหาได้ 64.00 ขวดต่อปี โดยใช้ประโยชน์ในครัวเรือน 53.00 ขวดต่อปี และนำไปจำหน่าย 11.00 ขวดต่อปี และน้ำผึ้งมีมูลค่า 16,100.00 บาทต่อปี

สมุนไพร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพึงพิงคิดเป็นร้อยละ 13.36 มีการเก็บหาตลอดปี มีจำนวน 6 ชนิด คือ ปลาไหลเผือก ปอกะบิด หนอนตายหยาก รากสามสิบ เสดดพังพอน และสบู่เลือด มีปริมาณของสมุนไพรที่เก็บหาได้ 129.00 กิโลกรัมต่อปี โดยนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือนทั้งหมด และสมุนไพรมีมูลค่า 21,950.00 บาทต่อปี

ของป่าอื่น ๆ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพึงพิงของป่าอื่น ๆ เพียงชนิดเดียว คือ อัง คัดเป็นร้อยละ 1.71 มีการเก็บหาในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม มีปริมาณของอังที่เก็บหาได้ 20.00 กิโลกรัมต่อปี โดยใช้ประโยชน์ในครัวเรือน 10.00 กิโลกรัมต่อปี และนำไปจำหน่าย 10.00 กิโลกรัมต่อปี และอังมีมูลค่า 8,000.00 บาทต่อปี สำหรับมูลค่าของป่าในรอบปีที่ผ่านมามีมูลค่าทั้งหมด 344,335.00 บาท โดยจำแนกเป็นมูลค่าของป่าที่จำหน่าย (เป็นตัวเงิน) ได้แก่ เห็ด หน่อไม้ ไม้ไผ่ พืชผัก/พืชหัว น้ำผึ้ง และอัง มีมูลค่า 113,300.00 บาท และมูลค่าของป่าที่ใช้ในครัวเรือน (ไม่เป็นตัวเงิน) มีมูลค่า 231,035.00 บาท สำหรับค่าใช้จ่ายในการให้ไดมาซึ่งทรัพยากร จะรวมทั้งค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินและค่าใช้จ่ายที่ไม่เป็นตัวเงิน ซึ่งค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ค่าจ้างแรงงาน ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง/ค่าโดยสาร ในการเก็บหาของป่า ค่าเครื่องมือหรืออุปกรณ์ รวมไปถึงค่าสิทธิของเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บหาของป่า มีมูลค่าเท่ากับ 52,279.21 บาท และค่าใช้จ่ายที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ค่าเสียโอกาสของราษฎรในการเก็บหาของป่า มีมูลค่าเท่ากับ 30,703.67 บาท รวมค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นทั้งหมดในการเก็บหาของป่า มีมูลค่า 82,982.88 บาท มูลค่าสุทธิของของป่าที่หามาได้ มีมูลค่าทั้งหมดเท่ากับ 261,352.12 บาท โดยมีมูลค่าสุทธิต่อครัวเรือนทั้งหมดเท่ากับ 895.04 บาท เมื่อจำแนกตามชนิดของของป่าแล้ว พบว่า เห็ด มีมูลค่าสุทธิมากที่สุด เท่ากับ 171,824.57 บาท รองลงมาคือ สมุนไพร มีมูลค่าสุทธิเท่ากับ 19,535.47 บาท และน้อยที่สุดคือ ไม้ไผ่ มีมูลค่าสุทธิเท่ากับ 2,997.00 บาท สำหรับมูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์ของของป่าในป่าชุมชนเขาราวเทียนทองของราษฎรทั้งหมด จำนวน 1,085 ครัวเรือน เท่ากับ 971,120.03 บาท (Table 1)

Table 1 Net value of non-timber forest products (NTFPs) utilization by the people living around the community forest.

Type of NTFPs	Value of gathered NTFPs yearly (baht)			Cost of NTFPs gathering (baht)	Net value of NTFPs (baht)	Average net value (baht/household)	Total net income* (baht)
	cash	non-cash	total				
Firewood	0.00	27,900.00	27,900.00	9,370.15	18,529.85	63.46	68,852.35
Mushroom	75,500.00	142,000.00	217,500.00	45,675.43	171,824.57	588.44	638,457.73
Bamboo shoot	20,700.00	10,260.00	30,960.00	12,384.77	18,575.23	63.61	69,020.97
Bamboo	4,500.00	495.00	4,995.00	1,998.00	2,997.00	10.26	11,136.11
Vegetables/tuber plants	6,200.00	10,730.00	16,930.00	3,018.70	13,911.30	47.64	51,690.96
Honey	2,400.00	13,700.00	16,100.00	5,481.30	10,618.70	36.37	39,456.47
Herbal plant	0.00	21,950.00	21,950.00	2,414.53	19,535.47	66.90	72,588.99
Others (bullfrog)	4,000.00	4,000.00	8,000.00	2,640.00	5,360.00	18.36	19,916.44
Total	113,300.00	231,035.00	344,335.00	82,982.88	261,352.12	895.04	971,120.03

Remark* Total net value derived by 1,085 household.

การเพิ่มมูลค่าทรัพยากรป่าไม้

การนำของปามาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า พบว่า ราษฎรมีการนำของปามาเพิ่มมูลค่าโดยการแปรรูป เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน และจำหน่าย ราษฎรมีการนำของปามาแปรรูปจำนวน 96 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 32.88 ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจ ในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 32.54 และเป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน ร้อยละ 0.34 (กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหน่อไม้ดอง) โดยมีเงินทุนเริ่มแรกที่ใช้ในการแปรรูปอยู่ในช่วง 200 - 10,000 บาท วิธีการเรียนรู้ในการแปรรูปส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จำนวน 78 ราย โดยมีรายละเอียดของผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปได้ ดังนี้

1. ผักอินตดอง จำนวนครัวเรือนที่ทำผักอินตดองมี 27 ครัวเรือน โดยใช้ผักอินตที่ได้จากป่าชุมชนเขาราวเทียนทองเป็นวัตถุดิบทั้งหมด 30 กิโลกรัมต่อปี ราคาของผักอินตที่ใช้เป็นวัตถุดิบเท่ากับ 45 บาทต่อกิโลกรัม โดยผักอินตดองมีขั้นตอนในการแปรรูปดังนี้ นำผักอินตที่เตรียมไว้มาล้างน้ำให้สะอาด จากนั้นหั่นผักให้ได้ขนาดตามที่ต้องการ ใส่หม้อหรือกะละมัง จากนั้นจึงใส่เกลือ น้ำตาลทราย ข้าวสุก และน้ำขาวข้าว คลุกเคล้าให้เข้ากันจนกว่าเกลือจะละลาย และบรรจุใส่ขวดโหลปิดฝาให้สนิท ทิ้งไว้ประมาณ 4 - 5 วัน มูลค่าของผักอินตที่ใช้เป็นวัตถุดิบเท่ากับ 1,350.00 บาทต่อปี และมีค่าใช้จ่ายในการแปรรูปเท่ากับ 1,457.28 บาทต่อปี รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการแปรรูปผักอินตเท่ากับ 2,807.28 บาทต่อปี โดยผักอินตดองที่ขาย มีราคา 200 บาทต่อกิโลกรัม แยกขายเป็นถุง ถุงละ 100 บาท มีปริมาณ 500 กรัมต่อถุง มูลค่าของผักอินตดองที่ขายได้เท่ากับ 7,200.00 บาทต่อปี โดยมีมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการแปรรูปเท่ากับ 4,392.72 บาทต่อปี แรงงานที่ใช้ทั้งหมดเป็นแรงงานในครัวเรือน ส่วนใหญ่มีการแปรรูปช่วงเดือนเมษายน และมีการจัดจำหน่ายผักอินตดองทั้งหมดในชุมชน สำหรับผักอินตที่ใช้เป็นวัตถุดิบนั้น ราษฎรจำนวน 25 ครัวเรือน คิดว่าผักอินตมีเพียงพอต่อความต้องการใช้ในการแปรรูป และมีเพียง 2 ครัวเรือน ที่บอกว่าผักอินตมีไม่เพียงพอต่อการแปรรูป

2. เห็ดโคนดอง จำนวนครัวเรือนที่ทำเห็ดโคนดองมี 30 ครัวเรือน โดยใช้เห็ดโคนที่ได้จากป่าชุมชนเขาราวเทียนทองเป็นวัตถุดิบทั้งหมด 70 กิโลกรัมต่อปี ราคาของเห็ดโคนที่ใช้เป็นวัตถุดิบเท่ากับ 300 บาทต่อกิโลกรัม โดยเห็ดโคนดองมีขั้นตอนในการแปรรูปดังนี้ นำเห็ดโคนมาทำความสะอาดไม่ให้มีดินติด จากนั้นใส่ตะแกรงสะเด็ดน้ำ แล้วนำไปใส่หม้อ ใส่ น้ำสะอาดเล็กน้อยให้พอท่วมเห็ดโคน จากนั้นใส่เกลือ แล้วปิดฝาหม้อ ตั้งไฟอ่อน ๆ หมั่นคนไม่ให้เห็ดโคนก้นหม้อเพราะจะทำให้ไหม้

เมื่อเห็ดสุกดีแล้วรอให้เย็นแล้วค่อยตักใส่ภาชนะ หรือจะนำไปแช่ตู้เย็นก็ได้ มูลค่าของเห็ดโคนที่ใช้เป็นวัตถุดิบเท่ากับ 21,000.00 บาทต่อปี และมีค่าใช้จ่ายในการแปรรูปเท่ากับ 3,167.10 บาทต่อปี รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการแปรรูปเห็ดโคนเท่ากับ 24,167.10 บาทต่อปี โดยเห็ดโคนดองที่ขาย มีราคาเฉลี่ย 600 บาทต่อกิโลกรัม แยกขายเป็นถุง ถุงละ 300 บาท มีปริมาณ 500 กรัมต่อถุง มูลค่าของเห็ดโคนดองที่ขายได้เท่ากับ 30,600.00 บาทต่อปี โดยมีมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการแปรรูปเท่ากับ 6,432.90 บาทต่อปี แรงงานที่ใช้ทั้งหมดเป็นแรงงานในครัวเรือน ส่วนใหญ่มีการแปรรูปช่วงเดือนสิงหาคม ถึงเดือนกันยายน และมีการจัดจำหน่ายเห็ดโคนดองทั้งหมดในชุมชน สำหรับเห็ดโคนที่ใช้เป็นวัตถุดิบนั้น ราษฎรจำนวน 23 ครัวเรือน คิดว่าเห็ดโคนมีเพียงพอต่อความต้องการใช้ในการแปรรูป และมีเพียง 7 ครัวเรือน ที่บอกว่าเห็ดโคนมีไม่เพียงพอต่อการแปรรูป

3. หน่อไม้ดอง จำนวนครัวเรือนที่ทำหน่อไม้ดองมี 76 ครัวเรือน โดยใช้หน่อไม้ไผ่รวกที่ได้จากป่าชุมชนเขาราวเทียนทองเป็นวัตถุดิบทั้งหมด 560 กิโลกรัมต่อปี ราคาของหน่อไม้ไผ่รวกที่ใช้เป็นวัตถุดิบเท่ากับ 20 บาทต่อกิโลกรัม โดยหน่อไม้ดองมีขั้นตอนในการแปรรูปดังนี้ เตรียมหน่อไม้ด้วยการปอกเปลือกให้หมด จากนั้นนำไปล้างน้ำสะอาดและหั่นหน่อไม้ให้เป็นแผ่นหรือเส้นบาง ๆ นำไปใส่ภาชนะที่เตรียมไว้เพื่อเติมเกลือแล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน ทิ้งไว้ประมาณ 20 - 30 นาที จากนั้นจึงนำหน่อไม้ไปใส่ขวดโหลหรือขวดน้ำดื่ม แล้วเติมน้ำสะอาดหรือน้ำขาวข้าวให้ท่วมหน่อไม้ ปิดฝาให้สนิท ทิ้งไว้ประมาณ 3 - 7 วัน หรือจนกว่าจะไดรสชาติเปรี้ยวตามที่ต้องการ มูลค่าของหน่อไม้ไผ่รวกที่ใช้เป็นวัตถุดิบเท่ากับ 11,200.00 บาทต่อปี และมีค่าใช้จ่ายในการแปรรูปเท่ากับ 2,080.65 บาทต่อปี รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการแปรรูปหน่อไม้ไผ่รวกเท่ากับ 13,280.65 บาทต่อปี โดยหน่อไม้ดองที่ขาย มีราคา 50 บาทต่อกิโลกรัม ขายเป็นถุง ถุงละ 25 บาท มีปริมาณ 500 กรัม และหน่อไม้ดองที่ขายมีราคา 30 บาทต่อขวด มีปริมาณ 500 มิลลิลิตร มูลค่าของหน่อไม้ดองที่ขายได้เท่ากับ 27,000.00 บาทต่อปี โดยมีมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการแปรรูปเท่ากับ 13,719.35 บาทต่อปี แรงงานที่ใช้ทั้งหมดเป็นแรงงานในครัวเรือน ส่วนใหญ่มีการแปรรูปช่วงเดือนสิงหาคม ถึงเดือนกันยายน และมีการจัดจำหน่ายหน่อไม้ดองในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 78.75 และจัดจำหน่ายนอกชุมชน ร้อยละ 21.25 สำหรับหน่อไม้ไผ่รวกที่ใช้เป็นวัตถุดิบนั้น ราษฎรจำนวน 70 ครัวเรือน คิดว่าหน่อไม้ไผ่รวกมีเพียงพอต่อความต้องการใช้ในการแปรรูป และมีเพียง 6 ครัวเรือน ที่บอกว่าหน่อไม้ไผ่รวกมีไม่เพียงพอต่อการแปรรูป

จากการศึกษาการฟัฟฟิงทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท พบว่า มูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์ของป่าที่ได้จากป่าชุมชนเขาราวเทียนทองนั้น มีมูลค่าที่ไม่สูงมาก อันเนื่องมาจากทรัพยากรในป่าชุมชนเขาราวเทียนทองส่วนใหญ่เป็นหน่อไม้ และเห็ด ไม้มีความหลากหลายเหมือนป่าชุมชนแห่งอื่นที่มีทั้งผลไม้ สัตว์ป่า รวมไปถึงแมลงกินได้ และมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการแปรรูปของป่าเป็นผลิตภัณฑ์จำนวน 24,544.97 บาทต่อปีนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับผลงานวิจัยของ Phukhanngoen (2017) ซึ่งทำการศึกษากการฟัฟฟิงและเพิ่มมูลค่าของป่าจากป่าชุมชนดงมัน ตำบลค้อเหนือ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร ซึ่งมีการรวมกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ไข่แดง และแม่เป้ง ที่ได้จากป่าชุมชนดงมัน เพื่อการค้าขาย/ส่งออกเป็นจำนวนมาก พบว่ามีมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการแปรรูปของป่าเป็นผลิตภัณฑ์ จำนวน 765,458.66 บาทต่อปี จะเห็นว่ามูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการแปรรูปของป่าที่ได้จากป่าชุมชนเขาราวเทียนทองนั้นมีจำนวนน้อยกว่ามาก อันเนื่องมาจากการขาดการส่งเสริมด้านการแปรรูป และการรวมกลุ่มกันแปรรูปผลิตภัณฑ์ และเมื่อเปรียบเทียบกับผลงานวิจัยของ Chaosin (2017) ซึ่งทำการศึกษากการฟัฟฟิงและการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรจากป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่ามีมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการแปรรูปของป่าเป็นผลิตภัณฑ์ จำนวน 254,527.98 บาทต่อปี ซึ่งการแปรรูปของป่าที่ได้จากป่าชุมชนห้วยสะพานสามัคคีนั้นมีความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการแปรรูปเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการแปรรูปเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ทางด้านอาหาร เครื่องประดับ ของใช้ในชีวิตประจำวัน หรือแม้กระทั่งเป็นสินค้าของฝากในป่าชุมชน ซึ่งแตกต่างจากการแปรรูปของป่าเป็นผลิตภัณฑ์ของป่าชุมชนเขาราวเทียนทองที่มุ่งเน้นการแปรรูปเพื่อการบริโภคเป็นหลัก

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

จากการศึกษาการฟัฟฟิงและเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท สามารถสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 54.79 มีอายุเฉลี่ย 55.75 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 67.12 มีอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม ร้อยละ 67.81 มีอาชีพรอง ร้อยละ 66.78 มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน มีที่ดินถือครองเฉลี่ย 16.53 ไร่ รายได้ของครัวเรือนเฉลี่ย 198,923.33 บาทต่อปี และรายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ย 109,066.67 บาทต่อปี และมีความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบหรือข้อบังคับในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 88.70

2. ของป่าที่ราษฎรฟัฟฟิงในป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง ได้แก่ ไม้พิน เห็ด หน่อไม้ ไม้ไผ่ พืชผัก/พืชหัว น้ำผึ้ง สมุนไพร และอื่น ๆ มูลค่าของของป่าที่ฟัฟฟิงทั้งหมดเท่ากับ 344,355.00 บาทต่อปี โดยเป็นมูลค่าของของป่าที่ใช้ในครัวเรือนเท่ากับ 231,035.00 บาทต่อปี และนำไปจำหน่ายเท่ากับ 113,300.00 บาทต่อปี มีมูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์รวมเท่ากับ 261,352.12 บาท และมูลค่าสุทธิเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 895.04 บาทต่อครัวเรือน

3. การนำของป่ามาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า โดยของป่าที่กลุ่มตัวอย่างนำมาแปรรูป ได้แก่ ผักอินตูลี เห็ดโคน และหน่อไม้ เพื่อแปรรูปเป็นผักอินตูลี เห็ดโคน และหน่อไม้แดง ตามลำดับ มูลค่าของป่าที่ใช้เป็นวัตถุดิบทั้งหมดเท่ากับ 33,550.00 บาทต่อปี มีค่าใช้จ่ายทั้งหมด 40,255.03 บาทต่อปี มูลค่าของสินค้าแปรรูปทั้งหมดเท่ากับ 64,800.00 บาทต่อปี และมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการแปรรูปทั้งหมดเท่ากับ 24,544.97 บาทต่อปี

ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษพบว่า ทรัพยากรป่าไม้ที่ราษฎรมีการฟัฟฟิงมากที่สุดคือ หน่อไม้ คิดเป็นร้อยละ 79.79 และมีมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการแปรรูปมากที่สุด 13,719.35 บาท/ปี ดังนั้น หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมและให้ความรู้ในการนำหน่อไม้ไปแปรรูปเป็นหน่อไม้แดง และนำไปแปรรูปเป็นสินค้าอื่น ๆ เพื่อเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ และเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับราษฎรในชุมชน

2. จากการศึกษพบว่า ราษฎรมีการฟัฟฟิงทรัพยากรป่าไม้เพื่อใช้ในครัวเรือนมากกว่าเพื่อการจำหน่าย ทำให้ลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ดังนั้น เจ้าหน้าที่ป่าชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนให้ความรู้และจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการแปรรูปของป่า เพื่อเพิ่มมูลค่าของป่าทำให้ราษฎรในชุมชนมีงานทำและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับราษฎรในชุมชน ทำให้ราษฎรมีจิตสำนึกให้เกิดการดูแลและหวงแหนป่าชุมชน

3. จากการศึกษาคความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบหรือข้อบังคับในการจัดการป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง พบว่าราษฎรจำนวนมากยังไม่ทราบถึงกฎระเบียบข้อที่ 4 ห้ามนำพืชหรือพันธุ์ไม้ต่างถิ่นเข้ามาปลูกในป่าชุมชน เว้นแต่ เป็นพืชหรือพันธุ์ไม้ต่างถิ่นตามที่ระบุไว้ในแผนจัดการป่าชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าชุมชน หรือคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน ควรมีการประชาสัมพันธ์ หรือจัดทำป้ายประกาศกฎระเบียบในป่าชุมชนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

คำนิยม

ผู้วิจัยขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดชัยนาท และผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ ที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ทำให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

REFERENCES

- Chaosin, W. 2017. **Dependency and value-added on forest resource of villagers at Ban Huay Sapansamakkee community forest, Nongrong sub-district, Phanom Thuan district, Kanchanaburi province.** M.S. Thesis, Kasetsart University. Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Hoamuangkaew, W. 2014. **Forest Resource Economic.** Aksorn Siam Printing, Bangkok. (in Thai)
- Narach, P. 2006. **Until it became a lush green Khao Raow Tian Thong Forest today.** <https://ref.codi.or.th/2015-08-17-14-25-28/13589-2010-03-26-10-41-37>, 2 November 2023. (in Thai)
- Petchdee, T. and Suksard, S. 2018. **Non-timber forest products utilization value at Nong Khoo Silvicultural Research Station, Surin province.** Thai J. For. 37(2) : 99 – 107. (in Thai)
- Phukhanngoen, K. 2017. **Dependency and Value-added on Non-timber Forest Products from Dong Mon Community Forest, Kho Nuea Sub-district, Mueang District, Yasothorn Province.** M.S. Thesis, Kasetsart University. Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Royal Forest Department. 2019. **Community Forest Act B.E. 2019.** Ministry of Natural Resource and Environment, Bangkok. (in Thai)
- Royal Forest Department. n.d. **Forest department information.** https://forestinfo.forest.go.th/fCom_detail.aspx?id=5647, 19 March 2024. (in Thai)
- Royal Forest Department and Faculty of Economics. 1998. **Resource valuation project in protected forest areas: A case study in Huai Kha Khaeng Wildlife Sanctuary.** Bureau of Forestry Studies, Royal Forest Department and Applied Economics, Research Center Faculty of Economics Kasetsart University, Bangkok. (in Thai)
- Srisuk, K. 2009. **Research methods.** 3rd ed. Khongchang Printing House, Chiangmai. (in Thai)
- Taweerat, P. 2000. **Research methods in behavioral and social sciences.** Office of Educational and Psychological Testing, Srinakharinwirot University, Bangkok. (in Thai)
- Yamane, T. 1973. **Statistics. an introductory Analysis.** 3rd ed. Harper & Row, New York